

CONTRIBUȚII LA TOPOGRAFIA ARHEOLOGICĂ A DEPRESIUNII LĂPUȘULUI. DESCOPERIRILE DE LA SUCIU DE SUS ȘI ÎMPREJURIMI¹

KACSÓ Carol

Fără îndoială, Suciul de Sus este una dintre cele mai cunoscute localități din nordul Transilvaniei din punct de vedere arheologic. Notorietatea sa deosebită și-o datorează descoperirilor de excepție apărute în hotarul său încă în deceniile de sfârșit ale secolului XIX. Este vorba de cimitirele plane și tumulare din epoca bronzului, care au devenit mai târziu stațiunile eponime ale unei importante culturi preistorice. Materiale interesante au ieșit la iveală și în alte puncte din raza localității, precum și din raza satelor cu care formează o unitate administrativă, Groșii Țibleșului, Larga și Suciul de Jos. Unele dintre acestea provin din descoperiri întâmplătoare, altele din cercetări de teren sau chiar din săpături arheologice.

În cele ce urmează, trec în revistă, în ordinea alfabetică a satelor ce formează comuna, stațiunile arheologice și descoperirile semnalate la Suciul de Sus și împrejurimi, cu menționarea literaturii referitoare la ele.

GROȘII ȚIBLEȘULUI

1. În punctul Valea Obrejei, în grădina Floarei Zesuchii, am cules, cu prilejul unei cercetări de suprafață efectuate împreună cu I. Stanciu, în august 1989, câteva fragmente ceramice decorate cu striuri, ce provin dintr-o așezare Suciul de Sus sau Lăpuș.

2. În cursul aceleiași cercetări, în punctul Vârful Dâmbului, pe marginea unui canal de irigație, puțin înspre sud de locul Mărioarei lui Daneliuc, am găsit câteva fragmente ceramice, ce ar putea aparține epocii bronzului.

3. La aproximativ 6 km nord-est de localitate, în zona premontană a Țibleșului, la est de valea Mingetului, la o altitudine de peste 800 m, în locul numit Tăușor, am găsit în cursul unei cercetări de suprafață efectuate împreună cu I. Stanciu, în toamna anului 1989, fragmente ceramice Coțofeni și Lăpuș. Ele aparțin unor așezări de înălțime ale celor două aspecte culturale. Tot aici a apărut și un depozit de bronzuri (vezi Depozit I). Materialul în Muzeul de Arheologie și Istorie din Baia Mare (nr. inv. 20407 – 20419).

Lit.: Kacsó, *CercSuciulGroși*, 33 sq., pl. 13, 5-14; Kacsó, *Groși*, 57, nr. 131B; H. Ciugudean, *Eneoliticul final în Transilvania și Banat: cultura Coțofeni*, BiblBanatica 26, Timișoara, 2000, 72, nr. 305; D. Pop, *Angustia* 5, 2000, 77.

4. La cca 200 m nord-est de capătul sud-estic al localității, în stânga râului Suciul (Țibleș), la începutul pantei unui deal, în punctul Ograde, se află o așezare ce aparține, foarte probabil, grupului Lăpuș. În cursul unui sondaj de verificare efectuat în septembrie 1989, la care a participat și I. Stanciu, am constatat că există aici un singur strat subțire de cultură. Puținele materiale ceramice recoltate par a încadra așezarea într-o perioadă imediat ulterioară celei de a doua faze a necropolei de la Lăpuș. Materialul în Muzeul de Arheologie și Istorie din Baia Mare (nr. inv. 20386 – 20406).

Lit.: Kacsó, *BrȚirziu*, 47; Kacsó, *CercSuciulGroși*, 32 sq., pl. 12; Kacsó, *Groși*, 57, nr. 131 A; Gogâltan, *Cășeiu* II, 193.

5. Pe teritoriul localității au fost descoperite două depozite de bronzuri. A). Depozitul I a fost găsit, în primăvara anului 1988, în punctul Tăușor, la mică adâncime în pământ, cu ocazia săpării unui șant în vederea

¹ Studiul reprezintă o variantă ușor modificată a unui capitol din lucrarea în pregătire Repertoriul arheologic al județului Maramureș.

amenajării unui gard protector pentru o pepenieră. O parte a pieselor descoperite s-a pierdut. Cele recuperate, trei fragmente de seceră și un fragment de placă, au ajuns, cu sprijinul profesoarei de istorie Ioana Filip, la Muzeul de Arheologie și Istorie din Baia Mare (nr. inv. 20420 – 20423). Datarea: Bronz târziu 2. **B).** Depozitul II a fost descoperit, la o dată între 1985-1987, în capătul nordic al terasei înalte, numite Troian, din stânga râului Suci (Țibleș), la aproximativ 4 km de locul în care se afla necropola tumulară de la Suci de Sus, în locul numit Botul Troianului. Depozitul era format din 10-15 culturi întregi, din care s-au păstrat trei. Ele au manșonul găurii de înmănușare drept și îngroșat, fiind ornamentate cu nervuri. Au fost donate de profesoara de istorie Ioana Filip la Muzeul de Arheologie și Istorie din Baia Mare (nr. inv. 19349-19351). Datarea: Bronz târziu 4. Un sondaj de verificare efectuat, în toamna anului 1989, la locul descoperirii nu a mai prilejuit scoaterea la lumină și a altor piese, a permis însă concluzia că depozitul a fost depus în afara perimetrului vreunei așezări contemporane.

Lit.: **A).** Kacsó, *CercSuciGroși*, 48, pl. 13, 1-4; Kacsó, *Groși*, 57, nr. 131 B; Kacsó, *BronzDeprLăp*, 7. **B).** Kacsó, *Bronzefunde*, 5 sq., fig. 1, 1-3; Kacsó, *CercSuciGroși*, 32 sq.; T. Soroceanu, *Die Fundumstände bronzezeitlicher Deponierungen – Ein Beitrag zur Hortdeutung beiderseits der Karpaten*, în Soroceanu (ed.), *Bronzefunde*, 80, anexa 6; Kacsó, *BronzDeprLăp*, 7.

6. În punctul Paltin din apropiere de valea Minghet se află mai multe movile de mici dimensiuni, care reprezintă, eventual, morminte tumulare. Ele au fost observate cu prilejul unei cercetări de suprafață efectuate împreună cu I. Stanciu în toamna anului 1989.

LARGA

1. Marțian susține că pe teritoriul localității ar fi existat un “platou cu urme de zidiri antice, arme și utile de bronz”.

Lit.: Marțian, *Repertoriu I*, 347, nr. 681; Marțian, *Repertoriu II*, 24, nr. 388; Roska, *Repertórium*, 280, nr. 17.

2. Două piese de bronz, despre care unii autori afirmă că aparțin unui singur depozit, reprezintă, de fapt, descoperiri izolate, net diferențiate și cronologic. a). Topor cu gaură de înmănușare transversală de tip Hajdúsámson. b). Topor cu disc de tip Larga, cu lama ușor curbată și tăișul în formă de halebardă. Cele două piese s-au aflat în colecția D. Teleki, iar în 1918 au fost depuse la Muzeul de Istorie a Transilvaniei din Cluj (nr. inv. IV. 1888, IV. 1889; în prezent toporul cu gaura de înmănușare transversală este neidentificabil). Primul topor se datează în Bronz mijlociu 1, al doilea în Bronz târziu 2.

Lit.: ArchÉrt 22, 1902, fig. de la p. 414; Nestor, *Der Stand*, 128; Nestor, *Streitäxte*, 185, nota 26; Roska, *Repertórium*, 280, nr. 17, fig. 338-339; Roska, *FolArch* 9, 1957, 63 sqq.; A. Mozsolics, *Bronzefunde des Karpatenbeckens*, Budapest, 1967, 168, fig. 10; F. Schubert, E. Schubert, *Spektralanalytischen Untersuchungen von Hort- und Einzelfunden der Periode B III*, în Mozsolics, *Bronzefunde des Karpatenbeckens*, Budapest, 1967, 196, nr. 166; Vulpe, *Ăxte I*, 49, 101, pl. 13, 202 și pl. 41, 570; Petrescu-Dîmbovița, *Depozite*, 49, pl. 19, 5-6; Miclea, Florescu, *Preistoria*, fig. 384; Kroeger-Michel, *Haches*, 74, 202, Lista 14, Bp-1, pl. 119a; Kacsó, SCIVA 40. 1989, 83 sqq.; Kacsó, *BronzDeprLăp*, 7 sq., fig. 2.

3. În cătunul Copăcișa, plasat între Larga și Suci de Sus, se află o imensă movilă, despre care localnicii presupun că ar fi artificială. După verificarea atentă a locului, cred că este vorba aici de o ridicătură naturală (rest de terasă?), care a putut fi folosită, eventual, de-a lungul timpului și ca loc de așezare. La suprafață nu am găsit însă nici o urmă arheologică.

SUCIU DE JOS

1. În marginea sud-estică a localității, pe terasa relativ joasă din dreapta râului Suci (Țibleș), în punctul Izvorâște, se află o așezare Suci de Sus sau Lăpuș, de unde am recoltat, cu ocazia unei periegeze efectuate în primăvara anului 1971, fragmente ceramice striate.

Lit.: Kacsó, *Contributions*, nota 9; Bader, *Suci II*, 28, nr. 53; Kacsó, *Beiträge*, 59, nr. 23a.

2. Aproximativ în centrul localității, în apropiere de malul stâng al râului Suci (Țibleș), pe panta estică, dinspre râu, a dealului numit Gura văii (Gura boii), au fost găsite, la suprafață, fragmente ceramice striate, ce provin dintr-o așezare Suci de Sus sau Lăpuș. Tot aici a apărut și un depozit de bronzuri (vezi Depozit I).

Lit.: Kacsó, *Beiträge*, 59, nr. 23b.

3. La cca 500 m de capătul sudic al localității și 300 m de punctul Izvorâște, pe terasa înaltă din dreapta râului Suci (Țibleș), în locul numit Muncei, am identificat, cu prilejul unei cercetări de suprafață efectuate, în

august 2003, împreună cu D. Pop, o așezare din epoca bronzului cu ceramică striată, ce aparține culturii Suciului de Sus sau grupului Lăpuș.

4. Fără alte precizări, este menționată existența unei așezări din epoca bronzului pe raza localității.

Lit.: **Temesváry, Leletek**, 97.

5. Cu prilejul unei cercetări de suprafață efectuate, în ziua de 6 august 1998, împreună cu N. Palincaș, D. Pop și alții, pe panta nordică, foarte aproape de partea cea mai înaltă a dealului "Vârful Carpănelui", aflat la nord-est de localitate, chiar la hotarul cu comuna Lăpuș, am descoperit un mormânt de incinerare izolat (?), parțial distrus, ce aparține grupului Lăpuș. Am recoltat numeroase fragmente ceramice, ce provin de la mai multe vase, un mic obiect nedeterminabil de bronz, precum și câteva oase calcinate. Prezența unei cantități apreciabile de plăci de gresie indică, cu probabilitate destul de mare, că mormântul a fost înconjurat cu astfel de plăci.

Lit.: **Kacsó**, *Marmatia* 7/1, 2003, pl. 37.

6. Depozitele de bronzuri descoperite în raza localității: **A)** Depozitul I, format din trei celturi cu plisc, a apărut, pe la sfârșitul secolului XIX, în punctul Gura văii. Se păstrează la Muzeul de Istorie a Transilvaniei din Cluj (nr. inv. 169 – 171). **B)** Depozitul II a ieșit la iveală, în 1960, pe terasa superioară a râului Suciul (Țibleș), în punctul Grădina curții. Era format, probabil, din trei topoare, dintre care unul, ajuns într-o colecție particulară, este inaccesibil. Toporul cu disc și spin de tip B₃, varianta Dobrocina se afla în colecția F. Nistor din Sighetu Marmăției, iar toporul cu disc și spin de tip B₃, varianta Cehăluț la Muzeul de Istorie a Transilvaniei din Cluj. Ambele depozite se datează în Bronz târziu 2.

Lit.: **A)** **Orosz**, *Repertorium I*, 21, nr. 5; Pósta, *Útmutató az Erdélyi Országos Múzeum Érem és Régiséggyűjteményéből*, Kolozsvár, 1903, 15; Marțian, *Repertoriu I*, 322, nr. 22; Marțian, *Repertoriu II*, 37, nr. 643; Roska, *Repertorium*, 21, nr. 76; **Petrescu-Dîmbovița**, *Depozite*, 69, pl. 65, 8-10; **Petrescu-Dîmbovița**, *Corpus*, 107, nr. 73, pl. 47C; **Kacsó**, *DepLăpuș*, 120; Hansen, *Metalldeponierungen*, 591, nr. 377; **Kacsó**, *BronzDeprLăpuș*, 10, fig. 3. **B)** Rusu, *Dacia N.S.* 7, 1963, 206, nr. 6; **Vulpe**, *Ârte I*, 82, 84, pl. 26, 364, pl. 27, 376 și pl. 75E; Mozsolics, *Bronze und Goldfunde des Karpatenbeckens*, Budapest, 1973, 118; **Petrescu-Dîmbovița**, *Depozite*, 69, pl. 65, 17; **Petrescu-Dîmbovița**, *Corpus*, 107, nr. 74, pl. 48A; **Kacsó**, *DepLăpuș*, 120; Kroeger-Michel, *Haches*, 199, Lista 11, D-716; Hansen, *Metalldeponierungen*, 591, nr. 378; **Kacsó**, *Der Hortfund von Läschia*, Kr. Maramureș, în Soroceanu (ed.), *Bronzefunde*, 136, Lista 1, nr. 23; **Kacsó**, *BronzDeprLăpuș*, 10.

SUCIU DE SUS

1. Fără precizări topografice, este amintită în raza localității o așezare neolitică.

Lit.: **Temesváry, Leletek**, 97.

2. Cu ocazia unei cercetări de suprafață, pe care am efectuat-o, împreună cu D. Pop și Z. Șomcutean, în ziua de 29 august 2003, pe terasa înaltă din dreapta râului Suciul (Țibleș), în apropiere de capătul dinspre Suciul de Jos, în locul numit Pleșa, am găsit mai multe fragmente ceramice preistorice atipice, precum și un fragment de topor de piatră. Este posibil ca ele să provină dintr-o așezare neolitică.

3. În imediata vecinătate a punctului menționat anterior, în apropiere de vechiul cimitir evreiesc, cu ocazia aceluiași cercetări am găsit, în punctul Poduri, mai multe fragmente ceramice, dintre care câteva sunt decorate cu striuri. Ele semnalează, foarte probabil, prezența aici a unei așezări Suciul de Sus sau Lăpuș.

4. Un cimitir de incinerare din epoca bronzului se afla în nord-estul localității, pe aceeași terasă înaltă, bine conservată pe o lungime de mai mulți kilometri și pe o lățime de mai multe sute de metri, din dreapta râului Suciul (Țibleș), în punctul Poduri pe coastă. Primele săpături în cimitir au fost efectuate de Teleki Domokos și Szendrei János. Rezultatele cercetărilor lor nu au fost consemnate decât în rapoarte sumare, iar materialele descoperite s-au pierdut sau s-au amestecat cu alte materiale, unele provenite tot din raza localității Suciul de Sus. În același loc a efectuat săpături, în 1913, și Roska Márton. El a constatat că cercetările anterioare s-au desfășurat nesistematic pe o mare suprafață. Într-un șanț de 19,5 m lungime și 5,25 m lățime, trasat pe terenul lui I. Bizo, aflat, se pare, pe marginea terasei, Roska a dezvelit 11 morminte, precum și două vetre de incinerare, ultimele plasate între morminte. Mormintele identificate au fost, fără excepție, deja deranjate, s-a stabilit totuși că oasele incinerate umane și vasele de ofrandă au fost depuse pe direcția est-vest. În primul raport despre aceste cercetări nu se menționează prezența unor urne, care ar fi adăpostit resturile incinerate, s-ar putea deci presupune că este vorba de morminte de incinerare cu oasele răspândite în groapă. Totuși, într-o

relatare mai târzie, se spune că mormintele, plasate la o distanță de 2-3 m unul de altul, în gropi în formă de covată, la o adâncime de o palmă în pământ, constau dintr-o urnă, în care se găseau oasele incinerate umane acoperite cu o ceașcă așezată cu gura în jos, și o strachină-capac. În câteva cazuri, urnele erau înconjurate de plăci de gresie. Lângă una dintre urne a apărut și o daltă de cupru în formă de ic. În aceeași relatare se vorbește de 12 morminte găsite în 1913, precum și de o singură vatră de incinerare de formă pătrată, realizată din pietre de râu. În 1961, cu prilejul unei cercetări de suprafață, Mircea Rusu a mai descoperit un mormânt de incinerare aproape complet distrus. Într-o perieghetză efectuată împreună în vara anului 1968, nu am mai localizat alte morminte, Mircea Rusu mi-a precizat totuși că mormântul găsit de el s-a aflat chiar în botul terasei. Întrucât colecția lui Teleki, formată în principal din piese descoperite la Suciul de Sus, era păstrată la Gornești, la mai mulți autori apare ca loc de descoperire a ceramicii de la Suciul de Sus localitatea din județul Mureș. O parte a colecției s-a pierdut, o altă parte a ajuns, după al doilea război mondial, la Muzeul de Istorie din Târgu Mureș. Un număr redus de fragmente ceramice de aici pot fi identificate ca provenite din cimitirul plan. La Muzeul Național din Budapesta (nr. inv. [5] 1936) se află o ceașcă donată de Teleki, care provine, foarte probabil, de pe terasa Poduri pe coastă. Nu există date sigure cu privire la locul de păstrare a materialelor descoperite de Roska și Rusu. S-ar putea ca ele să se găsească, măcar în parte, la Muzeul de Istorie a Transilvaniei din Cluj. Tot aici (nr. inv. 8194 și 8142) se află două vase ce provin, probabil, tot din punctul Poduri pe coastă. Eventual la aceste vase, precum și la alte 12, care s-au aflat la muzeul din Cluj, se referă Téglás Gábor cu mențiunea provenienței lor de la Gornești. Cimitirul plan de incinerare de la Suciul de Sus aparține fazei a doua a culturii Suciul de Sus și se datează la sfârșitul Bronzului mijlociu, începutul Bronzului târziu.

Lit.: **J. Hampel**, *Trouvailles de l'âge de bronze en Hongrie*, Budapest, 1886, pl. 73, 2a, b ("Magyarország"/"Ungaria"); **Hampel**, *Bronzkor I*, pl. 73, 2a, b ("Magyarország"/"Ungaria"); **ArchÉrt** 7, 1887, 378; **ArchÉrt** 8, 1888, 87; **G. Téglás**, *OTTE* 12, 1887, 86, nr. 132 ("Gernyeszeg"); **Hampel**, *ArchÉrt* 8, 1888, 175 sq.; **ArchÉrt** 10, 1890, 377; **Hampel**, *Bronzkor II*, 41; **F. Pulszky**, *Magyarország archaeológiája*, I, Budapest, 1897, pl. 64, 2; **ArchÉrt** 20, 1900, fig. de la p. 208 și 213 ("Gernyeszeg vidéke" ["regiunea Ghernesig"]); **E. Orosz**, *Repertorium I*, 26, nr. 37; **M. Wosinsky**, *Az őskor mézsbetétes disztitű agyagművészete*, Budapest, 1904, pl. 10, 2. 3, pl. 11 și pl. 12; **Wosinsky**, *ArchÉrt* 24, 1904, 214; **MuzKönyvÉrt** 8, 1914, 143 sq.; **Orosz**, *Lápos*, fig. de la p. 6; **V. Pârvan**, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, 1926, 314, 377, 420, 427, 768, fig. 277-278 ("Ghernesig [Gornești]"); **V. G. Childe**, *The Danube in Prehistory*, Oxford, 1929, 380 fig. 215 ("Gernyeszeg"); **Roska**, *Agyagművész.*, 6 sq., nr. 9; **Roska**, *Repertorium*, 90 sq., nr. 78; **P. Reinecke**, *WienerPrähistZeitschr* 29, 1942, 103 ("Gernyeszeg"); **D. Popescu**, *Die frühe und mittlere Bronzezeit in Siebenbürgen*, București, 1944, 137, fig. 59; **Mozsolics**, *Nyírkársz-Gyulaháza*, 119; **Kalicz**, *Felsőszócs*, 7, nr. 31; **K. Horedt**, *Nouvelles Études d'Histoire. Publiées à l'occasion du XIe Congrès des Sciences Historiques Stockholm 1960*, 37 sqq., fig. 3, 1 și fig. 4; **M. Gimbutas**, *Bronze Age Cultures in Central and Eastern Europe*, Paris, Hague, London, 1965, 218; **Muzeul de Istorie din Cluj**, București, 1967, fig. 7; **M. Rusu**, *Suciul de Sus*, în J. Filip (ed.), *Enzyklopädisches Handbuch zur Ur- und Frühgeschichte* 2, Prag, 1969, 1400; **E. A. Balaguri**, *SovArh* 1969-2, 148 sqq.; **Bader**, *Suciul I*, 516 sq., nr. 34; **E. Condurachi**, **C. Daicoviciu**, *Rumänien. Archaeologia Mundi*, München, Genf, Paris, 1972, fig. 50; **Vl. Dumitrescu**, *Arta preistorică în România*, București, 1974, fig. 355, 1. 6-7; **I. Bóna**, *Die mittlere Bronzezeit Ungarns und ihre südöstlichen Beziehungen*, *ArchHung* 49, Budapest, 1975, 274; **Kacsó**, *Contributions*, nota 9; **Vulpe**, *Dacia N.S.* 19, 1975, 72, fig. 1, 1-4; **Vulpe**, *Suciul*, în D. Pippidi (coord.), *Dicționar de istorie veche a României*, București, 1976, 555 sq.; **Bader**, *Colecție*, 37 sqq.; **Vulpe**, *JahresberichtFrankfurt a. M.*, 1977, 110; **Bader**, *Epbronze*, 62, 68; **M. Petrescu-Dîmbovița**, *Scurtă istorie a Daciei preromane*, Iași, 1978, 94, fig. 16, 6; **Bader**, *Suciul II*, 3 sq., 28, nr.52a; **Vulpe**, *RevIst* 32, 1979, 2267; **J. M. Coles**, **A. F. Harding**, *The Bronze Age in Europe*, London, 1979, 404; **H. Müller-Karpe**, *Handbuch der Vorgeschichte. Vierter Band*, München, 1980, 234, 802, pl. 365A; **Miclea**, **Florescu**, *Preistoria*, pl. 401-402 ("Gornești"); **S. Demeterová**, *SlovArch* 32, 1984, 21; **Vulpe**, *Zahariade, Geto-dacii*, 29; **Dumitrescu**, *Vulpe*, *Dacia înainte de Dromihete*, București, 1988, fig. 17, 17; **Bader**, *Bemerkungen über die ägäischen Einflüsse auf die alt- und mittelbronzezeitliche Entwicklung im Donau-Karpatenraum*, în *Orientalisch-ägäische Einflüsse in der europäischen Bronzezeit*, Monographien RGZM 15, 1990, 191, fig. 26, 36; **Kacsó**, *ContrSuciulGroși*, 31 sq.; **I. Andrițoiu**, **V. Vasiliev**, *CultCivDunărea de Jos* 10, 1993, 104, fig. 8, 4; **Pop D.**, *Suciul de Sus*, 239; **V. Lazăr**, *Repertoriul arheologic al județului Mureș*, Târgu Mureș, 1995, 137 ("Gornești"); **Păunescu și alții**, *Mormânt*, în C. Preda (coord.), *Enciclopedia arheologiei și istorie veche a României III*, București, 2000, 130; **Е. Балагури**, *Население верхнего Потисья в эпоху бронзы*, Ужгород, 2001, 243 sqq., fig. 68, 7. 10-11; **A. Vulpe**, **M. Petrescu-Dîmbovița**, **A. László**, *Epoca metalelor*, în *Petrescu-Dîmbovița*, *Vulpe*

(coord.), *Istoria Românilor. Vol. I. Moștenirea timpurilor îndepărtate*, București, 2001 fig. 40, 1. 4-6; W. David, *Studien zu Ornamentik und Datierung der bronzezeitlichen Depotfundgruppe Hajdúsámson-Apa-Ighiel-Zajta*, *BiblMusApulensis* 18, Alba Iulia, 2002, 482.

5. Pe marginea terasei Poduri pe coastă, la aproximativ 250 m nord de clădirea Primăriei, am descoperit, cu prilejul repetatelor cercetări de suprafață, fragmente ceramice, majoritatea ornamentate cu striuri. Ele ar putea proveni dintr-o așezare contemporană cu cimitirul aflat în apropiere.

Lit.: **Kacsó, Beiträge**, 59, nr. 24a.

6. În punctul Pe râț, în apropierea canalului, aproximativ la 150 m sud-vest de casa lui Gavrilă Damian (Bătică), am găsit, cu prilejul periegezei din septembrie 1989, efectuată împreună cu I. Stanciu, câteva fragmente ceramice, dintre care unul este decorat cu striuri. Acesta din urmă indică prezența posibilă în acest loc a unei așezări din epoca bronzului, cultura Suciului de Sus sau grupul Lăpuș. Tot aici a apărut și un fragment de fund de vas cenușiu, probabil de epocă medievală.

7. Un cimitir tumular din epoca bronzului se afla pe terasa înaltă, lungă de câțiva kilometri și lată de mai multe sute de metri, numită Troian, din stânga râului Suciul (Țibleș), la aproximativ 1,5 km nord-est de localitate. Terasa are aceleași caracteristici geomorfologice și aproximativ aceeași lățime în zona dintre localitățile Suciul de Sus și Groșii Țibleșului. Cimitirul tumular a fost descoperit, se pare, de Torma Károly și cercetat apoi prin săpături tot de Teleki și Szendrei. Informațiile cu privire la aceste cercetări sunt, de asemenea, sumare, iar materialele descoperite în cea mai mare parte pierdute. În prezent nu există nici o urmă vizibilă pe teren a cimitirului, tradiția locală susține însă că el a fost edificat înspre capătul sudic al terasei, aproape de marginea acesteia. Potrivit unei informații, tumulii s-au aflat pe pășunea din proprietatea baronesei Bánffy Györgyné, după o altă informație pe terenul din proprietatea contelui Teleki. Cimitirul a cuprins în jur de 15-20 de tumuli de mărimi diferite. Ritul de înmormântare practicat era incinerarea, se pare, în urne, acestea fiind înconjurate de pietre de mari dimensiuni. Este precizat că structura și inventarul tumulilor de la Suciul de Sus erau întru totul identice cu ai tumulilor de la Lăpuș. Există și surse care vorbesc de existența pe Troian a unei așezări, respectiv a unui cimitir cu urne, fără a mai menționa și cimitirul tumular. În acest sens este interesantă relatarea lui E. Orosz care, deși a vizitat terasa Troian în anul 1898, nu a amintit prezența tumulilor. Este posibil deci ca, în decurs de zece ani, între 1887 și 1897, toți tumulii de pe Troian să fi dispărut, fie în urma săpăturilor arheologice, fie a unor lucrări agricole. Din materialul descoperit de Teleki la Suciul de Sus, provin, foarte probabil, din tumulii de pe Troian fragmentele ceramice din colecția sa, despre care se afirmă că păstrau marcajul cu această denumire. Ele se găsesc acum la Muzeul de Istorie din Târgu Mureș (nr. inv. 2093-2104, 2250-2255, 2278-2281, 2352, 2354, 3350-3393, 3433-3437). Printre acestea, unele sunt ornamentate cu motive excizate-incizate. Acestui lot i-a aparținut, foarte probabil, și ceramica descoperită în tumulul IV, despre care Roska a afirmat că se data în epoca timpurie a fierului. Problematică este soarta materialelor descoperite de Szendrei la Suciul de Sus. La Muzeul Național din Budapesta au fost înregistrate, la 21 noiembrie 1887, 27 fragmente ceramice și trei bucăți de oase (nr. inv. 127.1887.1-27), despre care se spune că au fost descoperite pe platoul Troján (Troian) de la Suciul de Sus. Având în vedere caracteristicile lor, în exclusivitate de tip Suciul de Sus II, aceste materiale par însă mai degrabă să provină din cimitirul de pe Poduri pe coastă. Cimitirul tumular de la Suciul de Sus aparține grupului Lăpuș și se încadrează din punct de vedere cronologic în Bronz târziu 2-3.

Lit.: **ArchÉrt** 7, 1887, 378; **ArchÉrt** 10, 1890, 377; *MonSzolnDob* VI, 501, nota 4; *MuzKönyvÉrt* 8, 1914, 143; Orosz, Lapos, 5; **Roska, Agyagművesség**, 7, nr. 9, 22; **Roska, Repertórium**, 90 sq., nr. 78; **Mozsolics, Nyírkársz-Gyulaháza**, 119; **Bader, Suciul I**, 516, nr. 34; **Bader, Colecție**, 37 sqq.; Bader, *Epbronz*, 62, 68; Bader, *Suciul II*, 3, 28, nr. 52b; Vulpe, Zahariade, *Geto-dacii*, 29; Kacsó, *BrȚirziu*, 47; Kacsó, *ContrSuciulGroși*, 31 sq.; Pop D., *Suciul de Sus*, 239; Păunescu și alții, *Mormânt*, în *Enciclopedia III*, 130; Kacsó, *Tumulary Necropoleis at the End of the 2nd Millennium BC in the Northern Transylvania*, în S. Gavrilă, V. Lungu (ed.), *Tombes tumulaires de l'Âge du Fer dans le Sud-Est de l'Europe. Actes du IIe Colloque International d'Archéologie Funéraire*, Tulcea, 2000, 212.

8. Pe marginea terasei Troian, la cca 80 m de locul presupus al cimitirului tumular, am găsit, la suprafață, fragmente ceramice, cele mai multe ornamentate cu striuri. Ele ar putea proveni din inventarul unor tumuli sau dintr-o așezare contemporană cu aceștia.

Lit.: **Kacsó, Beiträge**, 59 sqq., nr. 24b.

9. Se menționează existența pe terasa Troian a unor urme de menhiri. Nu am depistat nici un fel de resturi de acest fel. Este posibil ca referirea să fi fost făcută tot la tumuli sau, eventual, la pietre de foarte mari dimensiuni, care au fost folosiți la amenajarea tumulilor.

Lit.: **Marțian, Repertoriu II**, 37, nr. 644; Roska, *Repertórium*, 90 sq., nr. 78; Mozsolics, *Nyírkársz-Gyulaháza*, 119.

10. În punctul Tabăra ar fi existat tumuli cu urne. Acest punct nu a putut fi identificat pe teren.

Lit.: OTTÉ, 1887, 123; **Marțian, Repertoriu I**, 329, nr. 193; **Marțian, Repertoriu II**, 37, nr. 644; Roska, *Repertórium*, 90 sq., nr. 78; Mozsolics, *Nyírkársz-Gyulaháza*, 116.

11. Punctele de hotar Valea Groșilor și Șesu, menționate ca locuri unde Teleki ar fi dezvelit tumuli cu morminte de incinerare, sunt, foarte probabil, identice cu punctul Troian, menționat de altfel în aceeași înșiruire.

Lit.: **Roska, Agyagművesség**, 6 sq., nr. 9.

12. La aproximativ 500 m de capătul sud-estic al localității, în lunca înaltă din stânga râului Suciu (Țibleș), pe o parte și alta a drumului Suciu de Sus – Groșii Țibleșului, în locul numit La șes, se află o așezare din Bronzul târziu, în care am efectuat săpături în 1969 și 1989, la ultima campanie participând și I. Stanciu. Așezarea este în cea mai mare parte distrusă datorită deplasării râului și a inundațiilor provocate de afluenții acestuia. Nu au fost dezvelite complexe de locuire, ci doar câteva gropi menajere, care au furnizat, totuși, o cantitate relativ mare de ceramică și câteva obiecte de lut ars. Deși ceramica descoperită este în întregime fragmentară, a putut fi identificată o parte a formelor de vas prezente în așezare: străchini, castroane, cești, vase mici, vase cu gâtul scurt tronconic și corpul ușor arcuit, vase cu gâtul scurt și corpul bombat, vase cu marginea lată, gâtul înalt, corpul pântecos, dintre care unele au culoarea neagră în exterior, roșie în interior, vase sac etc. Cele mai multe dintre vase sunt decorate cu striuri, frecvent însoțite de motive în relief, respectiv cu caneluri. Un singur fragment poartă un decor realizat în tehnica exciziei-inciziei. Așezarea aparține grupului Lăpuș. Materialul se păstrează la Muzeul de Arheologie și Istorie din Baia Mare (nr. inv. 4918, 20164 – 20385).

Lit.: Kacsó, *Marmatia* 2, 1971, 370, 376; Kacsó, *BrTirziu*, 47; **Kacsó, CercSuciuGroși**, 29 sq., pl. 1-11; Kacsó, *Suciu de Sus, "Pe Șes"*, jud. Maramureș, în *Situri*, 110, nr. 253; Gogâltan, *Cășeu II*, 193.

13. Un fragment ceramic ornamentat cu motive geometrice, realizate în tehnica exciziei-inciziei, de tip Suciu sau Lăpuș, care se afla în colecția D. Teleki din Gornești, purta marcajul "Felsőszócs – Mocira" ("Suciu de Sus – Mocira"). Punctul de hotar Mocira nu a putut fi identificat în raza localității. Este posibil ca el să fie identic cu punctul La șes.

Lit.: **Bader, Colecție**, pl. 5,1; **Kacsó, CercSuciuGroși**, 32.

14. De pe teritoriul localității sunt semnalate trei piese de bronz, fără precizarea condițiilor lor de descoperire. Ele aparțin, foarte probabil, categoriei de piese izolate. 1). Topor cu disc și spin de tip B₄, varianta Rohod, descoperită în secolul XIX, pierdută, 2). Daltă găsită în punctul Prihadistea, ajunsă în colecția unui muzeu din Budapesta (Muzeul Național din Budapesta ?). 3). Seceră cu buton și o nervură pe lamă, ruptă înspre vârf, descoperită după 1965, în colecția Muzeului Țării Crișurilor din Oradea. Datarea pieselor 1 și 3 Bronz târziu 2 – 3, a piesei 2 incertă.

Lit.: 1). **Temesváry, Leletek**, 106, fig. 58 la p. 105; Orosz, *Repertorium I*, 26, nr. 37; **Marțian, Repertoriu I**, 329, nr. 329; **Marțian, Repertoriu II**, 37, nr. 644; Nestor, *Der Stand*, nota 525k; Nestor, *Streitaxte*, 184, nota 24; Roska, *Repertórium*, 91, nr. 78; Mozsolics, *Nyírkársz-Gyulaháza*, 116, nota 9; B. Hänsel, *Beiträge zur Chronologie der mittleren Bronzezeit im Karpatenbecken*, BAM 7-8, Bonn, 1968, Lista 54, nr. 11; **Vulpe, Axe I**, 93, pl. 38, 531; Bader, *Suciu I*, 517; Kroeger-Michel, *Haches*, 194, Lista 7, E-239; Hansen, *Metalldeponierungen*, 591, nr. 379; Kacsó, *BronzDeprLăp*, 10. 2). *MonSzolnDob VI*, 501, nota 7; Kacsó, *BronzDeprLăp*, 10. 3). **Kacsó, Descoperiri**, 32, fig. 4; Kacsó, *BronzDeprLăp*, 10.

15. Pe terasa înaltă din dreapta râului Suciu (Țibleș), în apropiere de biserică și școală, am găsit, cu prilejul cercetării de teren din toamna anului 1989, la care a participat și I. Stanciu, numeroase fragmente ceramice medio-moderne (secolele XVIII-XIX).

16. După tradiția locală, vatra inițială a satului s-a aflat în punctul Troian.

Lit.: *MonSzolnDob VI*, 494.

BEITRÄGE ZUR ARCHÄOLOGISCHEN TOPOGRAPHIE DER LĂPUȘ-SENKE.

DIE FUNDE VON SUCIU DE SUS UND DER UMGEBUNG

(Zusammenfassung)

Der Verfasser stellt in chronologischer Ordnung ein Verzeichnis der Funde vor, die in den Ortschaften Suciul de Sus, Suciul de Jos, Larga und Groșii Țibleșului vorkamen, sowie die diesbezügliche Literatur.

Eine besondere Wichtigkeit haben die bronzezeitliche Funde: mehrere Siedlungen, Gräberfelder und Einzelstück- und Mehrstückdeponierungen. Hier befindet sich u.a. auch die namengebenden Gräberfelder der Suciul de Sus-Kultur.

In der älteren Literatur erscheint ein Teil der bronzezeitlichen Keramik von Suciul de Sus als in Gornești/Gernyeszeg entdeckt. Eigentlich wurden vor dem ersten Weltkrieg in dieser Ortschaft verschiedene archäologische Funde, einschließlich jene von Suciul de Sus nur aufbewahrt, u. zw. in der Sammlung Teleki Domokos, der der erste Ausgräber der Gräberfelder von Suciul de Sus und Lăpuș war.

Umstritten sind ebenfalls die Bronzefunde von Larga. Die beiden Äxte stellen aber keinen einheitlichen Fund dar, da die Schaftlochaxt wird in die mittlere Bronzezeit datiert, dagegen gehört die Axt vom Typ Larga der späten Bronzezeit an.

Bibliografie

Bader, <i>Colecție</i>	T. Bader, <i>O veche colecție de ceramică aparținând culturii Suciul de Sus în Muzeul județean Mureș – Eine alte Keramiksammlung aus der Suciul de Sus Kultur im Kreismuseum Mureș</i> , Marisia 6, 1976, 37-47.
Bader, <i>EpBronz</i>	T. Bader, <i>Epoca bronzului în nord-vestul Transilvaniei. Cultura pretracică și tracică</i> , București, 1978.
Bader, <i>Suciul I</i>	T. Bader, <i>Cultura Suciul de Sus în nord-vestul României – Die Suciul de Sus-Kultur im Nordwesten von Rumänien</i> , SCIV 23, 1972, 509-535.
Bader, <i>Suciul II</i>	T. Bader, <i>Die Suciul de Sus-Kultur in Nordwestrumänien</i> , PZ 54, 1979, 3-31.
Gogăltan, <i>Cășeu</i>	F. Gogăltan, <i>The Settlement of Cășeu and some Problems concerning the Late Bronze Age in the Center and Northern Transylvania</i> , în Kacsó (ed.), <i>Bronzezeit</i> , 191-214.
Hampel, <i>Bronzkor I-III</i>	J. Hampel, <i>A bronzkor emlékei Magyarhonban, I-III</i> , Budapest, 1886, 1892, 1896.
Hansen, <i>Metaldeponierungen</i>	S. Hansen, <i>Studien zu den Metaldeponierungen während der älteren Urnenfelderzeit zwischen Rhônetal und Karpatenbecken</i> , UPA 21, Bonn, 1994.
Kacsó (ed.), <i>Bronzezeit</i>	C. Kacsó (ed.), <i>Der nordkarpatische Raum in der Bronzezeit. Symposium Baia Mare 7.-10. Oktober 1998</i> , BiblMarmatia 1, Baia Mare, 2001.
Kacsó, <i>Beiträge</i>	C. Kacsó, <i>Beiträge zur Kenntnis des Verbreitungsgebietes und der Chronologie der Suciul de Sus-Kultur</i> , Dacia N.S. 31, 1987, 51-75.
Kacsó, <i>BronzDepLăp</i>	C. Kacsó, <i>Descoperiri de bronzuri în Depresiunea Lăpușului – Bronzefunde in der Lăpuș-Niederung</i> , RB 16, 2002, 7-24.
Kacsó, <i>Bronzefunde</i>	C. Kacsó, <i>Frühhallstattzeitliche Bronzefunde in Transsilvanien</i> , EphNap 4, 1994, 5-15.
Kacsó, <i>BronzȚirziu</i>	C. Kacsó, <i>Bronzul Țirziu în nord-vestul României</i> , SympThrac 8, Satu Mare – Carei, 1990, 41-50.
Kacsó, <i>Contributions</i>	C. Kacsó, <i>Contributions à la connaissance de la culture de Suciul de Sus à la lumière des recherches faites à Lăpuș</i> , Dacia N.S. 19, 1975, 45-68.
Kacsó, <i>ContrSuciulGroșii</i>	C. Kacsó, <i>Contribuții la cunoașterea Bronzului târziu din nordul Transilvaniei. Cercetările de la Suciul de Sus și Groșii Țibleșului – Beiträge zur Kenntnis der Spätbronzezeit im Norden Transsilvaniens. Die Ausgrabungen in Suciul de Sus und Groșii Țibleșului</i> , RB 7, 1993, 29-49.
Kacsó, <i>DepLăpuș</i>	C. Kacsó, <i>Depozitul de bronzuri de la Lăpuș – Der Bronzefund von Lăpuș</i> , Marmatia 5-6, 1979-1981, 115-124.
Kacsó, <i>Groșii</i>	C. Kacsó, <i>Groșii Țibleșului, com. Suciul de Sus, jud. Maramureș</i> , în <i>Situri</i> , 57, nr. 131.
Kalicz, <i>Felsőszőcs</i>	N. Kalicz, <i>A későbronzkori felsőszőcsi csoport leletei és kronológiai helyzete – Funde und chronologische Situation der Felsőszőcs-Gruppe der Spätbronzezeit</i> , ArchÉrt 87, 1960, 3-15.
Kroeger-Michel, <i>Haches</i>	E. Kroeger-Michel, <i>Les haches à disque du Bassin des Carpathes</i> , Paris, 1983.
Marțian, <i>Repertoriul I</i>	J. Marțian, <i>Archäologisch-prähistorisches Repertorium für Siebenbürgen</i> , MAGW 39, 1909, 321-358.

- Marțian, *Repertoriu II* J. Marțian, *Repertoriu arheologic pentru Ardeal*, Bistrița, 1920.
- Miclea, Florescu, *Preistoria* I. Miclea, R. Florescu, *Preistoria Daciei*, București, 1980.
- MonSzolnDob VI Szolnok-Dobokavármegye Monographiája, VI, Dées, 1903.
- Mozsolics, Nyírkársz-Gyulaháza A. Mozsolics, *Der Tumulus von Nyírkársz-Gyulaháza*, ActaArchHung 12, 1960, 113-123.
- Nestor, *Der Stand* I. Nestor, *Der Stand der Vorgeschichtsforschung in Rumänien*, BerRGK 22, 1932 (1933), 11-181.
- Nestor, *Streitäxte* I. Nestor, *Die verzierten Streitäxte mit Nackenscheibe aus Westrumänien*, in E. Sprockhoff (ed.), *Marburger Studien. Gero Merhart von Bernegg gewidmet*, Darmstadt, 1938, 178-192.
- Orosz, *Repertorium I* E. Orosz, *Szolnok-Dobokamegye őskori leletek repertoriuma*, A Szolnok-Doboka megyei Irodalmi, Történelmi és Etnographiai Társulat I. Évkönyve, Dées, 1900, 17-44.
- Orosz, Lápos E. Orosz, *Néprajzi kirándulás a Lápos hegységbe*, Erdély 24, 1915, 1-3, 4-8.
- Petrescu-Dîmbovița, *Depozite* M. Petrescu-Dîmbovița, *Depozitele de bronzuri din România*, București, 1977.
- Petrescu-Dîmbovița, *Corpus* M. Petrescu-Dîmbovița, *Die Sicheln in Rumänien mit Corpus der jung- und spätbronzezeitlichen Horte Rumäniens*, PBF XVIII, 1, München, 1978.
- Pop D., *Suciu de Sus* D. Pop, *Cultura Suciu de Sus*, in C. Stoica, M. Rotea, N. Boroffka (ed.), *Comori aale epocii bronzului în România – Treasures of the Bronze Age in Romania* (catalog de expoziție), București, 1995, 238-240, 246-248.
- Roska, *Agyagművesség* M. Roska, *A kimetszett díszű agyagművesség Erdélyben. – Die kerbschnittverzierte Keramik in Siebenbürgen*, KözlDebrecen 1, 1940, 1-26.
- Roska, *Repertórium* M. Roska, *Erdély régészeti repertórium. I. Óskor*, Kolozsvár, 1942.
- Situri Situri arheologice cercetate în perioada 1983-1992, Brăila, 1996
- Soroceanu (ed.), *Bronzefunde* Soroceanu (ed.), *Bronzefunde aus Rumänien*, PAS 10, Berlin, 1995.
- Temesváry, *Leletek* J. Temesváry, *Szolnokdobokamegyei leletek*, ArchÉrt 17, 1897, 97-107.
- Vulpe, *Äxte I* A. Vulpe, *Die Äxte und Beile in Rumänien I*, PBF IX, 2, München, 1970.
- Vulpe, *Zahariade, Geto-dacii* A. Vulpe, M. Zahariade, *Geto-dacii în istoria militară a lumii antice*, București, 1987.

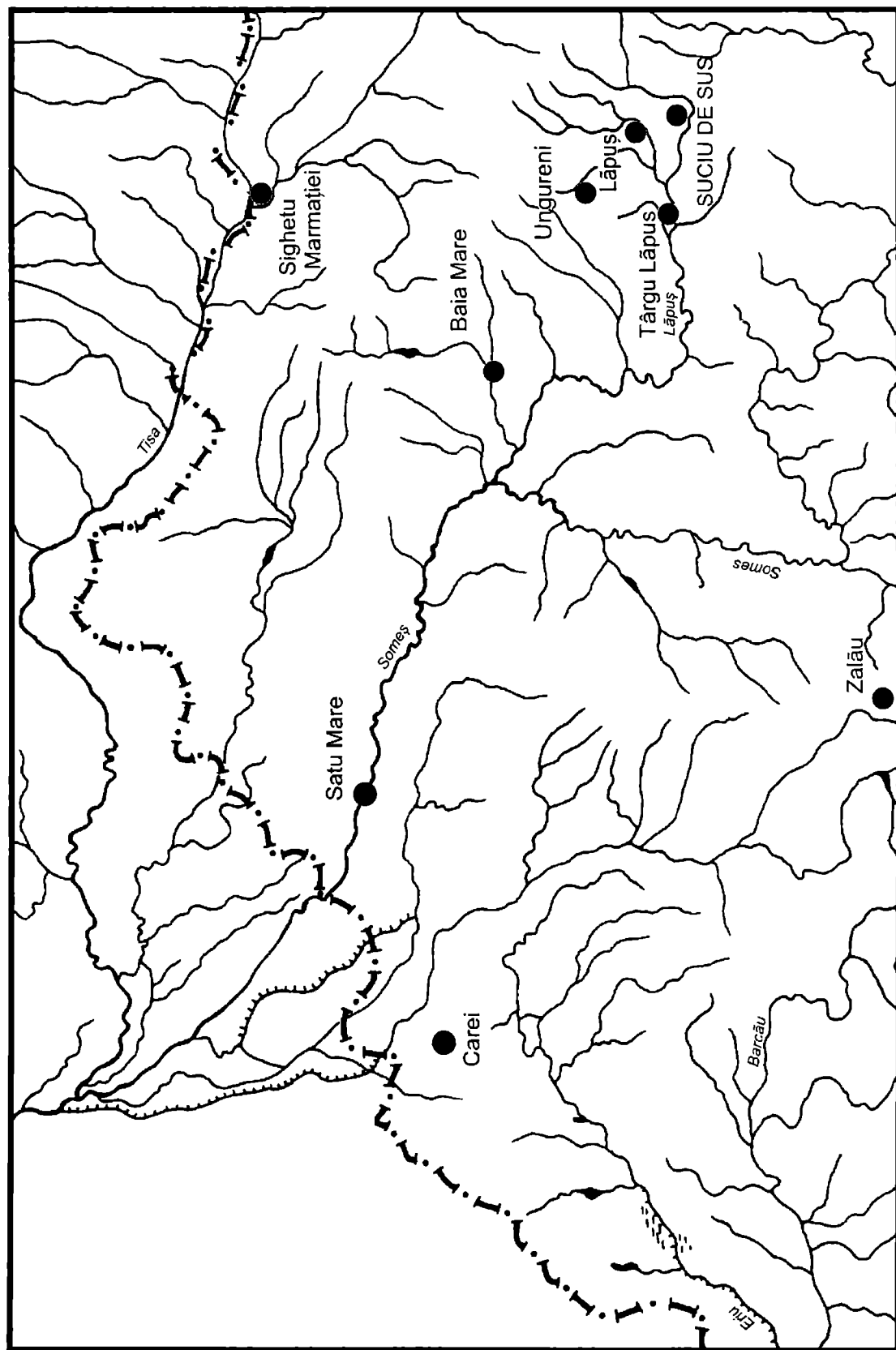

Fig. 1 Harta comunei Suciul de Sus cu principalele puncte de descoperiri arheologice.
 Abb. 1 Karte der Gemeinde Suciul de Sus mit den wichtigsten Fundstellen.

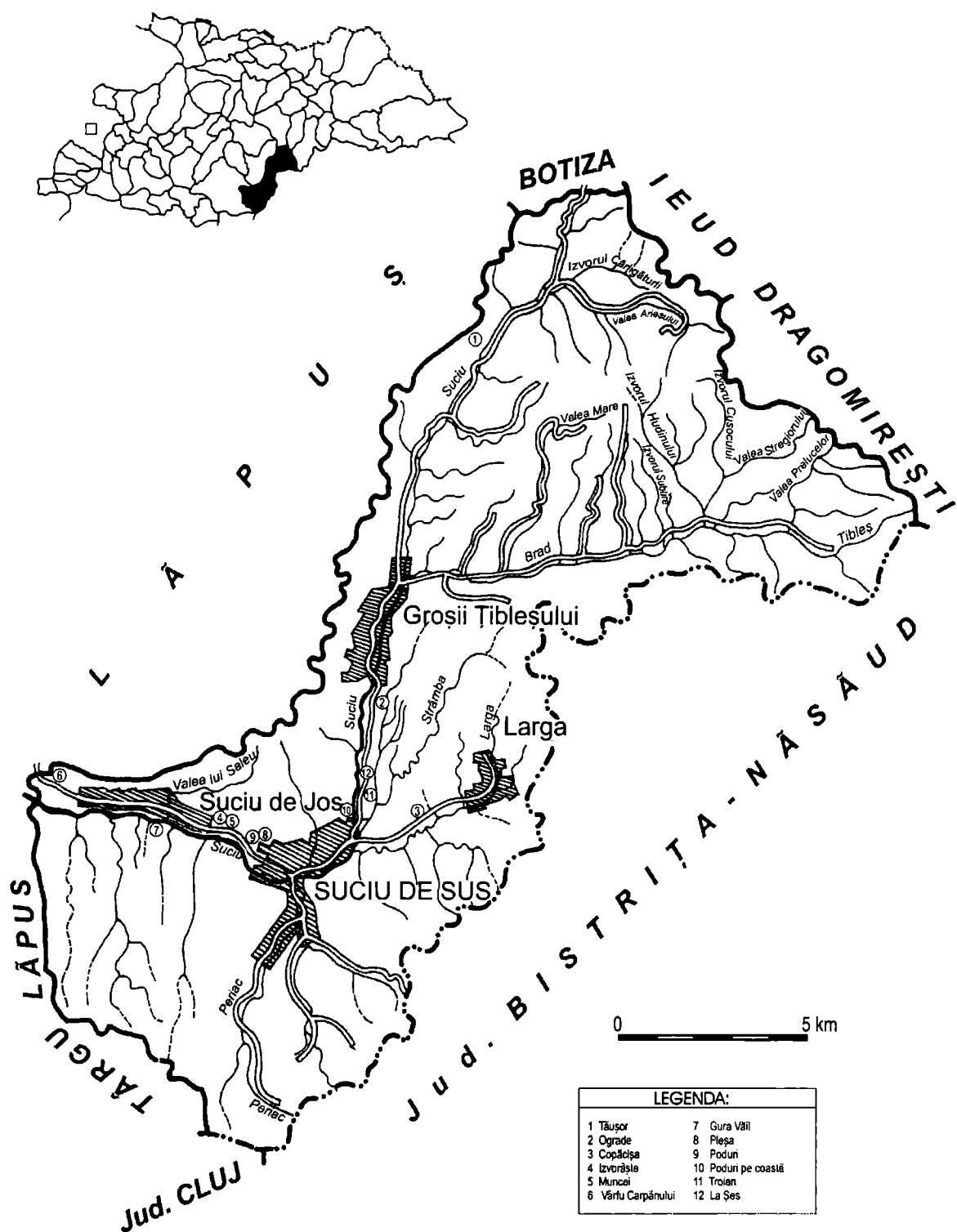

Fig. 2 Localitatea Suci de Sus în nordul Transilvaniei.
Abb. 2 Die Ortschaft Suci de Sus im Norden Siebenbürgens.